

Μπούκη Μπάμπαλου - Νουκάκη
Αντώνης Νουκάκης
Αρχιτέκτονες

Συνέντευξη στον Μανώλη Ηλιάκη
MA Architecture and Spatial Culture
email:iliakis@lycos.com

24 Κατασκευές με νόημα και ερμηνεία

“Επιδιώκουμε τα έργα μας να αποτελούν κατασκευές με νόημα και ερμηνεία”, δηλώνουν οι αρχιτέκτονες Μπούκη Μπάμπαλου - Νουκάκη και Αντώνης Νουκάκης. Σχολιάζοντας τη σημερινή πραγματικότητα και την καθεστηκυία αντίληψη της μείωσης του κόστους των δημόσιων κτιρίων που σημαίνει και ανάλογες διαδικασίες παραγωγής

Φαίνεται ότι η σύγχρονη κοινωνία δεν ενδιαφέρεται ιδιαίτερα για χώρους με ταυτότητα. Τα περισσότερα δημόσια κτίρια παγκοσμίως, είναι απλά σταθμοί διέλευσης ανθρώπινου δυναμικού. Η εργολαβική τάση παραγωγής κτιρίων χωρίς κανένα αρχιτεκτονικό χαρακτήρα, κρύβει καλώς ή κακώς την ανάγκη της σύγχρονης εποχής να καταργήσει ταυτότητες και αρχιτεκτονικά ρεύματα με συγκεκριμένο χαρακτήρα. Εσείς τι πιστεύετε;

A.N.: Με την αντίληψη της μείωσης του κόστους των δημόσιων κτιρίων που σημαίνει και ανάλογες διαδικασίες παραγωγής του έργου οδηγούμαστε σε αδιάφορα, χωρίς ταυτότητα κτίρια. Υπάρχει επίσης μια μεγάλη κατηγορία κτιρίων που είναι κτίρια καθαρά αποικιακά, αυτά που ονομάζει ο Marc Augé “non-lieux”. Όπως τα αεροδρόμια, τα super markets, τα malls, που βρίσκονται παντού πανομοιότυπα και στα οποία κάθε ταύτιση με τον τόπο είναι αδύνατη.

M.M.: Θα έλεγα πως σήμερα επικρατούν δύο κυρίαρχες τάσεις, αφενός η απαξίωση των δημόσιων κτιρίων και αφετέρου, σε διεθνές επίπεδο μια μεγάλη κινητικότητα αρχιτεκτόνων που “υπογράφουν” τα έργα τους. Αυτό σημαίνει, από τη μία, έλλειψη ταυτότητας και από την άλλη, αναζήτηση ταυτότητας. Προφανώς, η ταυτότητα δεν αποτελεί μια κοινή αποδεκτή έννοια. Γί’ αυτό ίσως η αναζήτησή της δεν είναι μόνο μια θετική ενέργεια, αλλά συχνά οδηγεί στην αγωνιώδη επιδίω-

ξη του διαφορετικού, του νέου. Στην εποχή μας, εποχή μεταμοντερνικότητας, όπου όλα είναι επιτρεπτά, οι πειθαρχίες δεν προέρχονται από ένα δόγμα, όπως στον μοντερνισμό, αλλά από την αντίσταση του καθενός να μην παρασυρθεί στο αλόγιστο παιχνίδι των μορφών, αλλά να δημιουργήσει χωρικές καταστάσεις που θα υποδεχτούν ανθρώπινες ζωές και θα συμβάλλουν στην ποιότητα της καθημερινότητάς μας. Η ευρωπαϊκή πόλη χαρακτηριζόταν από έναν ιστό συμπαγή και τυπολογικά ομοιογενή, ενώ τα δημόσια κτίρια διακρίνονταν για την διαφορετικότητά τους. Σήμερα, όλα τα κτίρια διεκδικούν μοναδικότητες, δημιουργώντας ένα έντονο ανήσυχο και “φλύαρο” σύνολο. Οι πόλεις ανταγωνίζονται μεταξύ τους. Το Μπιλμπάο αντιπροσωπεύει το παράδειγμα μιας πόλης που μεταβλήθηκε σε αξιοθέατο και τόπο προορισμού με τη δημιουργία του Μουσείου του Gehry.

Ποιες τάσεις της σύγχρονης αρχιτεκτονικής έκφρασης σας φαίνονται περισσότερο ενδιαφέρουσες;

M.M.: Αυτές που συνοψίζουν, που δεν φλυαρούν, που ενδιαφέρονται για το ουσιαστικό, αυτές που συνομιλούν με τον περίγυρο, δεν τον αγνοούν, δεν τον υπερσκελίζουν, που προτείνουν μια νέα ερμηνεία κατοίκησης. Αυτές που ενδιαφέρονται για την υλικότητα, που απευθύνονται στις αισθήσεις, που σε συγκινούν. Μ’ ενδιαφέρουν οι Γαπωνέζοι γιατί έχουν καταφέρει να συμπυκνώνουν,

του έργου, επισημαίνουν ότι “οδηγούμαστε σε αδιάφορα, χωρίς ταυτότητα κτίρια”. Καλούν τον αρχιτέκτονα σε αντίσταση ώστε “να μην παρασυρθεί στο αλόγιστο παιχνίδι των μορφών, αλλά να δημιουργήσει χωρικές καταστάσεις που θα υποδεχτούν ανθρώπινες ζωές και θα συμβάλλουν στην ποιότητα της καθημερινότητάς μας”.

να πετούν το περιπτό χωρίς να χάνουν την ουσία. Θεωρώ τη λιτότητα, το μινιμαλισμό, ως την ουσιαστική ωριμότητα. Το απλό που δεν είναι απλοϊκό, που έχει προκύψει από ένα βαθύ στοχασμό.

Με την εξέλιξη των δικτύων, κάθε μέρα είμαστε όλο και περισσότερο αντιμέτωποι με τη μετάβαση από τον πραγματικό στον εικονικό χώρο. Υπάρχει η αίσθηση ότι σε αυτή την μετάβαση, το πραγματικό διαφεύγει, δημιουργώντας απορία για τη σχέση των νέων δεδομένων με την μορφή. Πρώτη φορά στην ιστορία του πολιτισμού, μας απασχολεί και μας ανησυχεί ο “άυλος” χώρος. Εσείς που έχετε σχεδιάσει αρκετές βιβλιοθήκες και ειδικά σε αυτόν τον τομέα γίνεται λόγος για “ηλεκτρονικές βιβλιοθήκες”, ποιες είναι οι σκέψεις σας;

A.N.: Οι τεχνολογικές εξελίξεις δημιουργούν νέους τρόπους δράσης, έκφρασης, νέες συμπεριφορές και συνθήκες. Σπανίως οι νέες αυτές καταστάσεις αντικαθιστούν πλήρως τις προϋπάρχουσες, συνήθως έρχονται να λειτουργήσουν ως νέες δυνατότητες. Η ψηφιακή τεχνολογία με την οργάνωση του διαδικτύου έχει συμβάλει στη δημιουργία ασύγκριτων συνθηκών επικοινωνίας και ευκολίας στην αναζήτηση και απόκτηση της γνώσης, χωρίς καν να χρειάζεται να μετακινηθείς από τον ιδιωτικό σου χώρο.

Η λειτουργία της βιβλιοθήκης ωστόσο, ως πραγματικού αρχειακού χώρου αποθήκευ-

Εικ. 1,2. Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Κρήτης στο Ρέθυμνο, 1991-1993.

σης, ταξινόμησης και διάδοσης της γνώσης δεν είναι μονοσήμαντη. Λειτουργεί ως κοινωνικός χώρος με αμεσότητα επικοινωνίας, συνεύρεσης, ανταλλαγής και καλλιέργειας και κατά τούτο είναι αναντικατάστατος. Άλλωστε και το ίδιο το βιβλίο, ως αντικείμενο, είναι φορέας πολυσήμαντων αξιών, ώστε να σκεύει ελκυστική γοητεία και να δημιουργεί απολαυστικές εξαρτήσεις.

Η χρησιμοποίηση συμβολισμών είναι αρκετά συχνή στα έργα σας. Θα θέλατε να περιγράψετε το πώς η έννοια του συμβόλου γίνεται οργανικό μέρος της σύνθεσης και ποια είναι η μεθοδολογία που ακολουθείτε από τη στιγμή της ιδέας μέχρι την υλοποίηση του έργου;

M.M.: Η εξελικτική πορεία ενός αρχιτεκτονικού έργου δεν είναι γραμμική. Η διαδικασία της δημιουργίας είναι συλλεκτική και επιλεκτική.

A.N.: Η ιδέα ενός έργου δεν αποτελεί σύλληψη εκ του μηδενός πάνω σε ένα λευκό χαρτί, προέρχεται από τη διαδικασία του σχεδιασμού του. Και εδώ θα μπορούσε κανείς να τονίσει τη συνθετικότητα της διαδικασίας σχεδιασμού ενός αρχιτεκτονικού έργου, που δεν είναι αυθύπαρκτη, αλλά προέρχεται από μία σειρά παραγόντων και δεδομένων που έχουν σχέση με τον τόπο, τον χρόνο, την ιστορία και τις κοινωνικές συνθήκες.

Δηλαδή, η ιδέα που μπορεί να χαρακτηρίζει ένα έργο δεν είναι κάτι το πρωτογενές και γενεσιουργό, δεν είναι η αιτία. Στην αρχιτεκτονική μας είναι αυτοί οι παράγοντες που οδηγούν στην ταυτότητα ενός έργου. Επιδιώκουμε τα έργα μας να αποτελούν κατασκευές με νόημα και ερμηνεία.

M.M.: Οι συμβολισμοί έχουν κυρίως να κά-

νουν με την ιστορία και τη συλλογική μνήμη. Προσδίδουν υπερβατική διάσταση στο έργο, και από την πεζότητα του απλού λειτουργικού περιεχομένου του, συμβάλλουν στην πνευματικότητά του.

A.N.: Με τον συμβολισμό επιδιώκουμε να συνδέσουμε τα έργα μας με τον τόπο, με γεγονότα και καταστάσεις, με βιώματα και ποιήσεις, στοιχεία που προσδίδουν νόημα και συγκινησιακό περιεχόμενο. Ο κίνδυνος βέβαια να μεταβεί κανείς από τον δυναμικό υπαινιγμό στο αφηγηματικό kits είναι πάντα υπαρκτός.

Μένετε και δουλεύετε στο κέντρο. Η Αθήνα, όπως όλες οι ελληνικές πόλεις, είναι ένα παράδειγμα αθετημένων πολεοδομικών σχεδίων, ή καλύτερα σχεδίων που εφαρμόστηκαν τμηματικά χωρίς συγκεκριμένο όραμα. Παρά ταύτα υπάρχουν φορές που η

πόλη αυτή μας ασκεί μια γοητεία. Ποια είναι η εικόνα που έχετε εσείς για την Αθήνα; Τι προσπαθήσατε να αλλάξετε σε αυτήν, μέσα από την πρόταση που κάνατε για την Λ. Αλεξάνδρας;

M.M.: Αγαπώ την Αθήνα, μου αρέσει η ζωντάνια της, η τοπογραφία, το τοπίο της, η οριοθέτηση του χώρου από τις οροσειρές που την περιβάλλουν. Έχουμε το προνόμιο να βλέπουμε από το σπίτι μας το όρος Αιγάλεω, τη δύση πίσω από το βουνό. Αλλά βέβαια και το συνεχές της πόλης που έχει πλημμυρίσει το λεκανοπέδιο κατακλύζοντας αδιαφοροποίητα το χώρο... Είναι εξαιρετικό να ανακαλύπτεις τους μακρινούς ορίζοντες και τη θάλασσα στο βάθος, από διάφορα σημεία της πόλης, όταν οι εδαφικές εξάρσεις σε ανεβάζουν σε στάθμες από όπου μπορείς να δεις διαφορετικά τα πράγματα, το χώρο - κυριολεκτικά και μεταφορικά. Όταν δουλεύαμε την

Εικ. 3. Δημόσια Βιβλιοθήκη Ρεθύμνου, όψη εισόδου, 2001.

Εικ. 4. Δημόσια Βιβλιοθήκη Ρεθύμνου, πίσω όψη.

Εικ. 5. Ανάπλαση Λ. Αλεξάνδρας, περιοχή Κουντουριώτικα, 2002.

Εικ. 6,7. Υπαίθρια έκθεση γλυπτικής στο φιλοπάππου 2002-2003.

πρόταση για το Λόφο του Φιλοπάππου στα πλαίσια της Ενοποίησης των Αρχαιολογικών Χώρων της Αθήνας, με γοήτευε να παρατηρώ την τοπογραφία της πόλης που αποκαλύπτεται με μοναδικό τρόπο από το λόφο. Να διακρίνεις τους τόπους και τα ίχνη που είτε αποσπασματικά σαν "νησιά" έχουν εγκλωβιστεί στο συνεχές της πόλης, είτε ως γραμμές, όπως τα ίχνη των μακρών τεικών που την διαπερνούν καταλήγοντας στη θάλασσα.

Για να "προσγειωθούμε" όμως στο επίπεδο της πόλης, θεωρώ ότι το κέντρο της Αθήνας δεν είναι ούτε ασχεδιάστο, ούτε ομοιογενές. Έχει ποιότητες, ατμόσφαιρα, ακόμα και πράσινο. Και με αφορμή τους Ολυμπιακούς Αγώνες απέκτησε η Αθήνα μια σχετική φροντίδα για τον δημόσιο χώρο. Αποκτήσαμε το μεγάλο περίπατο της Διονυσίου Αρεοπαγιδών και συγχρόνως το μετρό. Δηλαδή αποκτήσαμε ταυτόχρονα δύο διαφορετικές εμπειρίες ως προς τον τόπο και τον χρόνο. Τον αργό χρόνο της περιπλάνησης και του ρεμβασμού και τον σύντομο χρόνο της μετάβασης από έναν τόπο σε έναν άλλο. Θα σου φανεί παράξενο, αλλά και σε ξένους αρχιτέκτονες η πόλη ασκεί γοητεία, κυρίως για την πολυλειτουργικότητα και τη ζωντάνια της, σε σχέση με τις πόλεις υπνωτήρια που σχεδιάστηκαν μετά τον πόλεμο στην Ευρώπη και πολλά από αυτά έχουν καταντήσει υποβαθμισμένα γκέτο.

A.N.: Αυτή η φροντίδα για το δημόσιο χώρο, δυστυχώς δεν αφορά στις γειτονιές και στα τοπικά κέντρα και εντέλει στην καθημερινότητα του πολίτη που δεινοπαθεί στα μίζερα

πεζοδρόμια και την καταδυνάστευση από το αυτοκίνητο. Και παρόλα αυτά η εξάρτησή μας από το αυτοκίνητο είναι τέτοια που ακόμα και όταν σχεδιάζουμε το χώρο της πόλης, βελτιώνοντας τις συνθήκες του πεζού, να υπάρχουν διαμαρτυρίες.

Γιατί επιβάλλονται κανόνες ως προς τη χρήση του αυτοκινήτου, που αναιρούν κατεστημένες συνήθειες και τη στρεβλή αντίληψη για την πόλη και τη σχέση μας με αυτή.

Τέτοιες αντιδράσεις αντιμετωπίσαμε στην πρόσφατη υλοποίηση της πρότασής μας για τη διαμόρφωση των κεντρικών αξόνων του Ρεθύμνου.

M.M.: Στην πρόταση της ανάπλασης της Λεωφόρου Αλεξάνδρας επιδιώξαμε τη βελτίωση των συνθηκών των πεζοδρομίων και τον σχεδιασμό των υπαίθριων χώρων που εφάπτονται στον άξονα. Οι σύγχρονες επεμβάσεις θεωρήσαμε πως δεν θα έπρεπε να αποστερούν τον τόπο από την ιστορία του και από τη συνέχειά της.

Πεποίθησή μας ήταν ότι οι προσφυγικές πολυκατοικίες της Λεωφόρου Αλεξάνδρας, τα Κουντουριώτικα, πρέπει να παραμείνουν. Έτσι, η πρότασή μας σχεδίαζε τους ενδιάμεσους υπαίθριους χώρους, προσδίδοντας χαρακτηριστή και ιδιαίτερη στα τμήματά του. Η εμμονή μας σ' αυτή την άποψη μας έφερε σε πλήρη σύγκρουση με τις αρμόδιες υπηρε-

σίες του υπουργείου ΠΕΧΩΔΕ με αποτέλεσμα τη μονομερή κατάργηση της σύμβασης.

Για ποια αρχιτεκτονική πρότασή σας έχετε στεναχωρηθεί ιδιαίτερα που δεν έχει υλοποιηθεί;

A.N.: Τα συρτάκια των αρχιτεκτόνων είναι γεμάτα από μη υλοποιημένα έργα.

M.M.: Τα μη υλοποιημένα έργα έχουν το προνόμιο να διατηρούνται στην ιδανική τους κατάσταση. Να διατηρούν αναλλοίωτη τη σχεδιαστική τους ποιότητα. Ειδικά όταν είναι προτάσεις διαγωνισμών, κατεχοχνη πεδία ελευθερίας, πειραματισμών και υπερβάσεων.

A.N.: Ένα έργο που μας λύπησε ιδιαίτερα η μη υλοποίησή του είναι η Δημοτική Βιβλιοθήκη του Ρεθύμνου, γιατί θεωρούμε πως αποτελεί έργο που συμπυκνώνει την εμπειρία μας και στο θέμα Βιβλιοθήκη που έχουμε επανειλημμένα σχεδιάσει και υλοποιήσει, αλλά και

στην αρχιτεκτονική μας πορεία και έκφραση, καθώς αποτελεί ένα λιτό και αυστηρό κτίριο. Αυτό όμως που εντέλει πληγώνει περισσότερο είναι η στρεβλή υλοποίηση έργων, όπως πρόσφατα το δημαρχείο του Δήμου Αρκαδίου, και παλιότερα η Βιβλιοθήκη του ΤΕΙ Αθηνών, ή ακόμα χειρότερα η κακοποίηση ολοκληρωμένων έργων.

Ποια είναι η εμπειρία σας από τον διαγωνισμό που κερδίσατε για την Πλατεία Μαρτύρων στη Βηρυτό; Σε τι διέφερε η πρότασή σας από τις υπόλοιπες συμμετοχές;

M.M.: Ο διαγωνισμός του Μεγάλου Άξονα και της Πλατείας Μαρτύρων αφορούσε την περιοχή της πόλης που υπήρξε η "πράσινη γραμμή" κατά τη διάρκεια του 15ετούς εμφυλίου πολέμου. Ήταν λοιπόν ένα τοπίο no man's land που έπρεπε να μετατραπεί σε τόπο συρραφής των δύο τμημάτων της πόλης, του

μουσουλμανικού και του χριστιανικού.

A.N.: Η αντίληψη ότι ο τόπος αυτός αντιστοιχεί σε δραματικά γεγονότα εμφύλιου σπαραγμού, γεγονότα που έχουμε και εμείς βιωματική ή έμμεση εμπειρία συνέβαλε στο να συλλάβουμε αυτή την περιοχή ως έναν συνολικό μνημειακό τόπο, τόσο ως προς τα ιστορικά δεδομένα όσο και ως προς τα χωρικά.

M.M.: Η άρτια τεκμηρίωση της προκήρυξης του διαγωνισμού μας επέτρεψε να έχουμε μια σωστή ανάγνωση και κατανόηση του περιεχομένου και των ιδιαιτεροτήτων της εκτεταμένης αυτής αστικής περιοχής, που ξεκινά από τις γειτονιές της πόλης και φτάνει ως τη θάλασσα. Αυτή η ανάγνωση μας επέτρεψε να συλλάβουμε το όλον ως απαρτιζόμενο από μια ακολουθία τόπων, που σε ταξιδεύει στο χρόνο και στην ιστορία.

A.N.: Αυτό που ξεχώρισε τη δική μας πρόταση που σχεδιάσαμε μαζί με τη Βάσω Αγοραστίδου και τη Λητώ Ιωαννίδου, ήταν ότι αναδείκνυε την ιδιαιτερότητα και τον χαρακτήρα των τόπων, αντί να επιβάλει μια αυτοαναφερόμενη ολιστική επέμβαση, που το περιβάλλον απλώς την οριοθετεί.

M.M.: Θα μπορούσε κανείς να αναφέρει πολλών ειδών εμπειρίες και να τις αντιπαραβάλει με την ελληνική πραγματικότητα. Η πρώτη αναφέρεται στη διαδικασία του διαγωνισμού. Υπήρξε γεγονός για την πόλη και θέμα για την κοινωνία της. Η δημόσια έκθεση όλων των συμμετοχών αξιολογήθηκε από το κοινό και οργανώθηκε ένα forum - δημόσια συζήτηση όπου συμμετείχαν οι βραβευμένοι αρχιτέκτονες, ο αγωνοθέτης και μέλη της κριτικής επιτροπής. Ο αντίστοιχος διεθνής διαγωνισμός για το Μητροπολιτικό Πάρκο του Ελληνικού, όπου πήραμε το δεύτερο βραβείο, δεν πέρασε μόνο απαρατήρητος, αλλά απαξιώθηκε από την επίσημη πολιτεία. Το μόνο που είχε να πει ο Υπουργός ΠΕΧΩΔΕ, αντί να ευχαριστήσει και να συγχαρεί τους συμμετέχοντες,

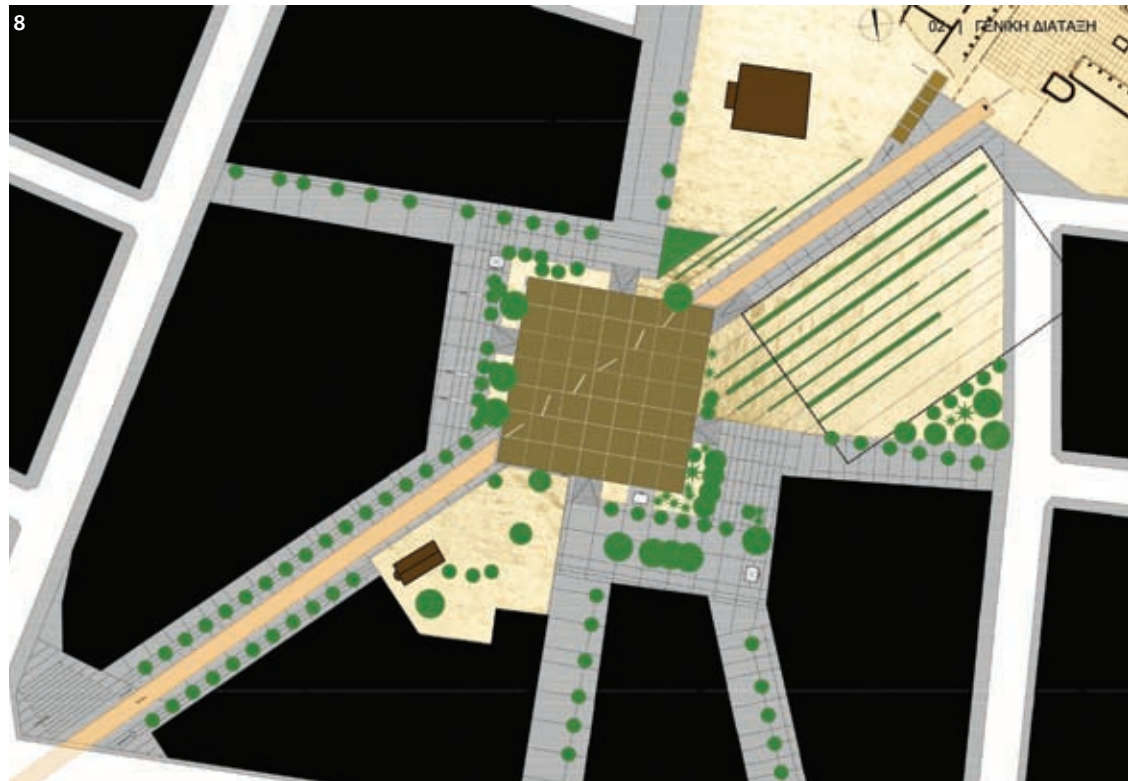
Εικ. 8. Διαγωνισμός Πλατείας Ηρώων, Ελευσίνα, Β' Βραβείο, 2007.

Εικ. 9. Μακέτα Πλατείας Ηρώων, Ελευσίνα, Β' Βραβείο, 2007.

ήταν πως δεν είναι υποχρεωμένοι να υλοποιήσει την πρόταση! Ένα δεύτερο στοιχείο αποτελεί η διαφορετική αντιμετώπιση του αρχιτέκτονα και των ιδεών του.

Οι ιδέες μας για τη διαμόρφωση της φυσιογνωμίας ενός τμήματος της πόλης ήταν σεβαστές. Ήμασταν οι σύμβουλοί τους. Ενώ εδώ ξεκινάς από την άρνηση και την κακοπροαί-

συνέχεια την επεξεργασία του κελύφους, τα ανοίγματα και την υλικότητα. Είναι γεγονός πως η έκταση και η ένταση της περιβαλλοντικής κρίσης μας κάνει σήμερα περισσότερο ευαίσθητους από άλλοτε για πιο συστηματική μελέτη. Στο σχεδιασμό της Πλατείας των Μαρτύρων μελετήσαμε βιοκλιματικά τον χώρο προκειμένου να βελτιώσουμε τις συν-

ρητη αμφισβήτηση. Η δραστηριοποίηση σε έργα δημοσίου καταλήγει συχνά σε βάσανο και τραυματική εμπειρία.

Μία τρίτη εμπειρία προέκυψε από τη συνεργασία μας με διεθνούς κύρους αρχιτέκτονες. Επειδή είχαμε την ευθύνη του συντονισμού του Master Plan και του σχεδιασμού των υπαίθριων χώρων, είχαμε στενή συνεργασία με τους αρχιτέκτονες που σχεδίαζαν τα περιβάλλοντα κτίρια, μέσω workshops που γινόταν σε τακτά χρονικά διαστήματα. Είχαμε έτσι την ευκαιρία να δουλέψουμε κάτω από διαφορετικές συνθήκες και να αποκτήσουμε εμπειρία για τον τρόπο διεκπεραίωσης και συντονισμού ενός μεγάλου έργου. Η αμεσότητα της λήψης των αποφάσεων και οι γρήγοροι ρυθμοί εξέλιξης του έργου δεν είχαν καμία σχέση με την ελληνική πραγματικότητα.

Τι σημαίνει για εσάς βιοκλιματική αρχιτεκτονική; Εφαρμόζετε αρχές ενεργειακού σχεδιασμού όταν σχεδιάζετε;

A.N.: Η ενεργειακή συμπεριφορά των κτιρίων αποτελεί παράμετρο που αφορά στις αρχικές μας επιλογές ως προς την ορθολογική χωροθέτηση των όγκων ενός κτίσματος, και στη

θήκες με κατάλληλες φυτεύσεις και επιλογή υλικών. Η πρόταση δηλαδή στηρίχτηκε σε συστηματική μελέτη και σε ειδικές μετρήσεις των περιβαλλοντικών συνθηκών.

Στην καλλιτεχνική σας πορεία υπήρξαν σημεία - σταθμοί που επηρέασαν την εξέλιξη του έργου σας;

M.M.: Ως πρώτο σταθμό θα ορίζαμε την βράβευση στον διαγωνισμό των Παιδικών Κατασκηνώσεων του Αγίου Ανδρέα, στις αρχές της δεκαετίας του '70, που στάθηκε αφορμή να γίνουμε μέλη του Εργαστηρίου 66. Μία ιδιαίτερα γόνιμη εποχή που διαμόρφωσε τις αντιλήψεις και τις συμπεριφορές μας. Υπήρξε περίοδος αναζήτησης μιας αρχιτεκτονικής γλώσσας που δεν στηριζόταν στην ασφάλεια του μοντέρνου και διερευνούσε την ιδιαίτερη ταυτότητά της. Την περίοδο αυτή επεξεργαστήκαμε σημαντικά θέματα, υπό τη μορφή διαγωνισμών, που αφορούσαν κυρίως πανεπιστημιακά συγκροτήματα.

Μέσω του Δημήτρη και της Σουζάνας Αντωνάκη ήρθαμε σε επαφή με έναν ευρύτερο περίγυρο με πρόσωπα και γεγονότα που αφορούσαν στη διεθνή αρχιτεκτονική δρα-

στηριότητα και διανόηση, όπως τον Aldo van Eyck, τον Γιώργο Κανδύλη, τον Δημήτρη Φατούρο και τον Παύλο Ζάνα. Η δεύτερη μεγάλη περίοδος μας, που αυτονομείται από το εργαστήριο 66, σηματοδοτείται από τη βράβειυσή μας στον διαγωνισμό της Πανεπιστημιακής Βιβλιοθήκης στο Ρέθυμνο.

Ως τρίτη περίοδο θεωρούμε την ενασχόλησή μας με κλίμακες αστικού σχεδιασμού και βέβαια τη βράβειυσή μας για τον Μεγάλο Άξονα και την Πλατεία Μαρτύρων της Βηρυτού που συνοδεύτηκε με ανάθεση της μελέτης.

A.N.: Προσωπικά θα ήθελα να σημειώσω την εμπειρία μου από τις σπουδές μου στο Αθηναικό Τεχνολογικό Ινστιτούτο που με έφερε σε επαφή με προσωπικότητες του ελληνικού χώρου όπως τον Τάσσο, τον Γιάννη Τσαρούχη, τον Σπύρο Βασιλείου, τον Θανάση Απάρτη, τον Αγήνορα Αστεριάδη και άλλους και αργότερα η φίλια και συγγενεία μας με τον Ασσαντούρ Μπαχαριάν και η σχέση με τον περιγύρο του πνευματικού κέντρου Ωρα.

Διδάσκετε Αρχιτεκτονική σύνθεση στην Αρχιτεκτονική Σχολή του Ε.Μ.Π.; Ποια είναι η ευθύνη ενός δασκάλου σήμερα;

M.M.: Το πιο σημαντικό σε κάθε βαθμίδα εκπαίδευσης θεωρώ την απόκτηση κριτικής σκέψης. Ειδικά σήμερα που κατακλυζόμαστε από μια αρχιτεκτονική που αφορά στην εικόνα και είναι συχνά “θεαματική” και έχουμε αφήσει πίσω μας την εποχή των βεβαιοτήτων που αντιπροσώπευε ο μοντερνισμός, είναι απαραίτητη. Ένας δάσκαλος οφείλει να οδηγήσει τους φοιτητές του επιλεκτικά δια μέσου του corpus της αρχιτεκτονικής που αφορά κτισμένα έργα, προτάσεις και κείμενα, σχολιάζοντας επιλογές και αναδεικνύοντας κυρίως χωρικές ποιότητες.

Η δεξαμενή των παραδειγμάτων της ιστορίας αποτελεί ένα πεδίο στοχασμού. Είναι σημαντικό να μελετάς τα έργα της ιστορίας στην προοπτική της εργασίας σου.

Αλλά αυτό που θεωρώ ότι αποτελεί την κινητήρια δύναμη της εξέλιξης είναι η αμφιβολία, “το μοναδικό σταθερό σημείο μιας πιθανής εκκίνησης”, όπως χαρακτηριστικά διατυπώνει ο Giorgio Grassi. Την αμφιβολία που μου δίδαξαν οι δάσκαλοί μου και φίλοι, ο Δημήτρης Αντωνακάκης και ο Δημήτρης Φατούρος.

Εικ. 10. Ο διαγωνισμός του “Μεγάλου Άξονα και της Πλατείας Μαρτύρων” στη Βηρυττό, 2005.

Βιογραφικά

Η κ. Μπούκη Μπάμπαλου - Νουκάκη γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη. Απόφοιτος της Αρχιτεκτονικής Σχολής του Ε.Μ.Π (1970). Δίδαξε στο νεοϊδρυθέν Τμήμα Αρχιτεκτόνων του Πολυτεχνείου Κρήτης (2004-2005). Επίσης, στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών του ΕΜΠ “Σχεδιασμός - Χώρος - Πολιτισμός” με αντικείμενο “Ο δημόσιος χώρος της πόλης” (1999-2001). Υπήρξε εκπρόσωπος της Σχολής Αρχιτεκτόνων στην Εθνική Επιτροπή του Habitat II (1995-2000). Μέλος του “ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΥ 66” (1973-1987). Διδάσκει στη Σχολή Αρχιτεκτόνων του ΕΜΠ, Αρχιτεκτονικό και Αστικό Σχεδιασμό (1970-σήμερα). Διατηρεί ιδιωτικό γραφείο με τον αρχιτέκτονα Αντώνη Νουκάκη (1970-σήμερα).

Ο κ. Αντώνης Νουκάκης γεννήθηκε στην Κρήτη στις Κουρούτες Αμαρίου. Απόφοιτος της Σχολής Γραφικών Τεχνών Δοξιάδη το 1962. Απόφοιτος του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου το 1970. Από το 1970 διατηρεί αρχιτεκτονικό γραφείο μαζί με την αρχιτέκτονα Μπούκη - Μπάμπαλου Νουκάκη. Από το 2002 υπεύθυνος της εταιρείας Α. Νουκάκης και Συνεργάτες. Μέλος του Εργαστηρίου 66 Ο.Ε., γραφείο χωροταξικών, πολεοδομικών και αρχιτεκτονικών μελετών(1973-1986). Σύμβουλος του Καλλιτεχνικού και Πνευματικού Κέντρου ΩΡΑ(1975-1985). Μέλος της ομάδας εργασίας του Τ.Ε.Ε. για το θεσμικό πλαίσιο των Αρχιτεκτονικών Διαγωνισμών (1989-1991). Μέλος της αντιπροσωπείας του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ (1990-1992). Μέλος της αντιπροσωπείας του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ (1997). Μέλος της ομάδας εργασίας του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ για την αναθεώρηση του 716/77(1998). Υπήρξε κριτής στους ακόλουθους αρχιτεκτονικούς διαγωνισμούς: ΚΑΤΕΕ Καβάλας (1997), κολυμβητικές εγκαταστάσεις στο Ολυμπιακό Αθλητικό Κέντρο (1985), Πνευματικό Κέντρο Πάτμου (1985), διαμόρφωση Πλατείας Κεραμικού (1990), νέες κτιριακές εγκαταστάσεις της Ανώτερης Σχολής Καλών Τεχνών (1995), Europan 4 “Κτίζοντας την πόλη πάνω από την πόλη” (1995).

Το Αρχιτεκτονικό Γραφείο “Αντώνης Νουκάκης και Συνεργάτες” με ιδρυτικά μέλη τον Αντώνη Νουκάκη και την Μπούκη Μπάμπαλου - Νουκάκη δραστηριοποιείται από το 1970 σε μελέτες ιδιωτικών και δημόσιων έργων με έμφαση στην κατοικία, στους δημόσιους υπαίθριους χώρους και τα πανεπιστημιακά κτίρια, ιδιαίτερα στις Βιβλιοθήκες. Έχουν κερδίσει 27 Αρχιτεκτονικούς Διαγωνισμούς και 4 διακρίσεις για υλοποιημένο έργο. Έχουν διακριθεί με δύο βραβεία σε διεθνείς διαγωνισμούς: Α΄ Βραβείο 2005. Διεθνής Διαγωνισμός Ιδεών Αστικού Σχεδιασμού για την Πλατεία Μαρτύρων και τον Μεγάλο Άξονα της Βηρυτού. Β΄ Βραβείο 2004. Διεθνής Αρχιτεκτονικός Διαγωνισμός Ιδεών για τη Δημιουργία του Μητροπολιτικού Πάρκου Αθήνας στο Ελληνικό. Έχουν συμμετάσχει σε αρχιτεκτονικές εκθέσεις στην Ελλάδα και το εξωτερικό μεταξύ των οποίων στην 3η Biennial Europea de Paisatge de Barcelona 2003, με το έργο “Διαμόρφωση χώρου έκθεσης γλυπτικής” στο πλαίσιο της Μελέτης “Συνολική Ανάδειξη Αρχαιολογικού Χώρου Φιλοπάπου”. Το έργο τους έχει δημοσιευθεί σε αρχιτεκτονικά έντυπα ελληνικά και διεθνή.